

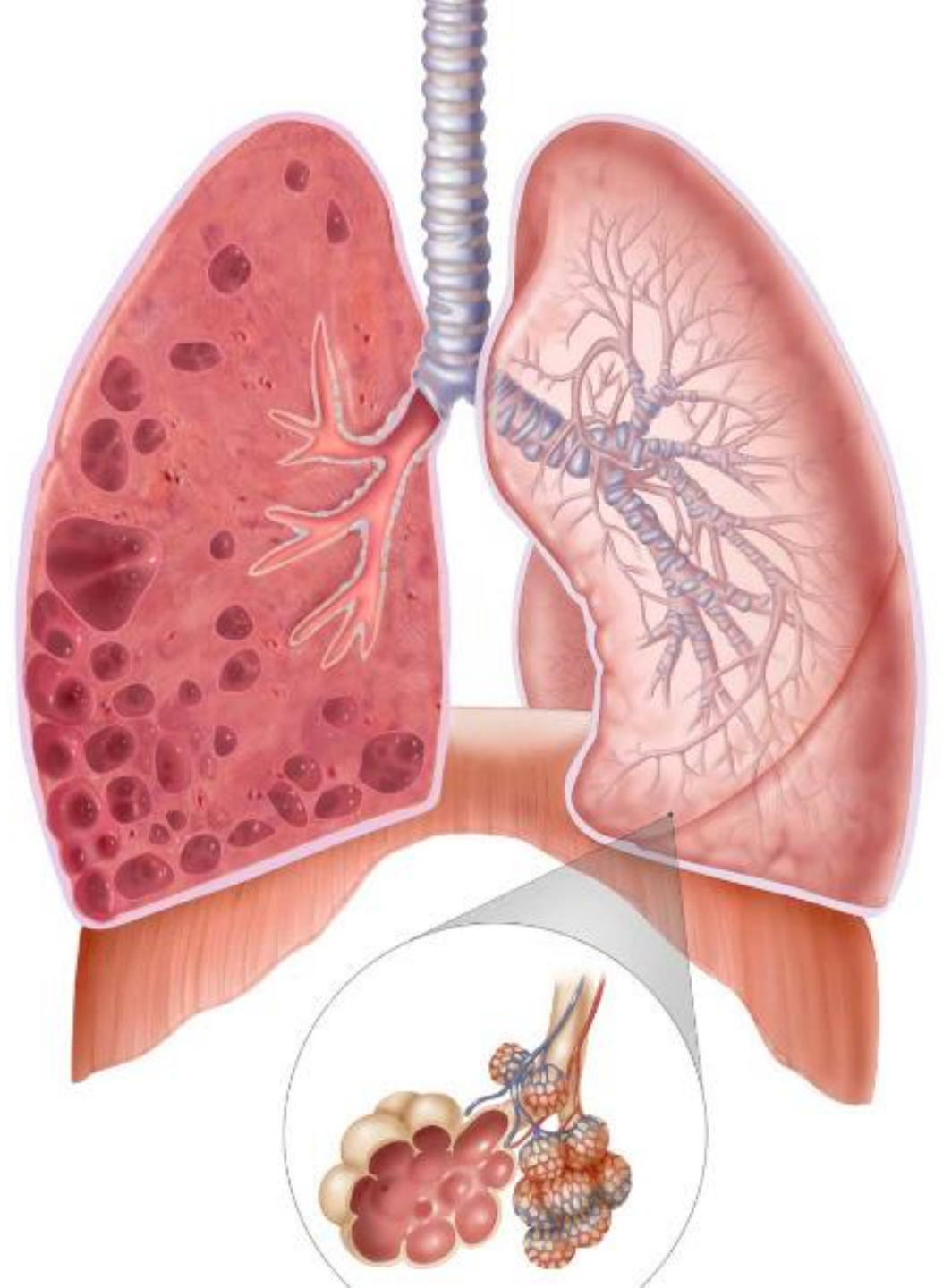
KOLS- forverring oppdagelse og tiltak

Carina Nedenes Jensen

kols-koordinator/ sykepleier SSA

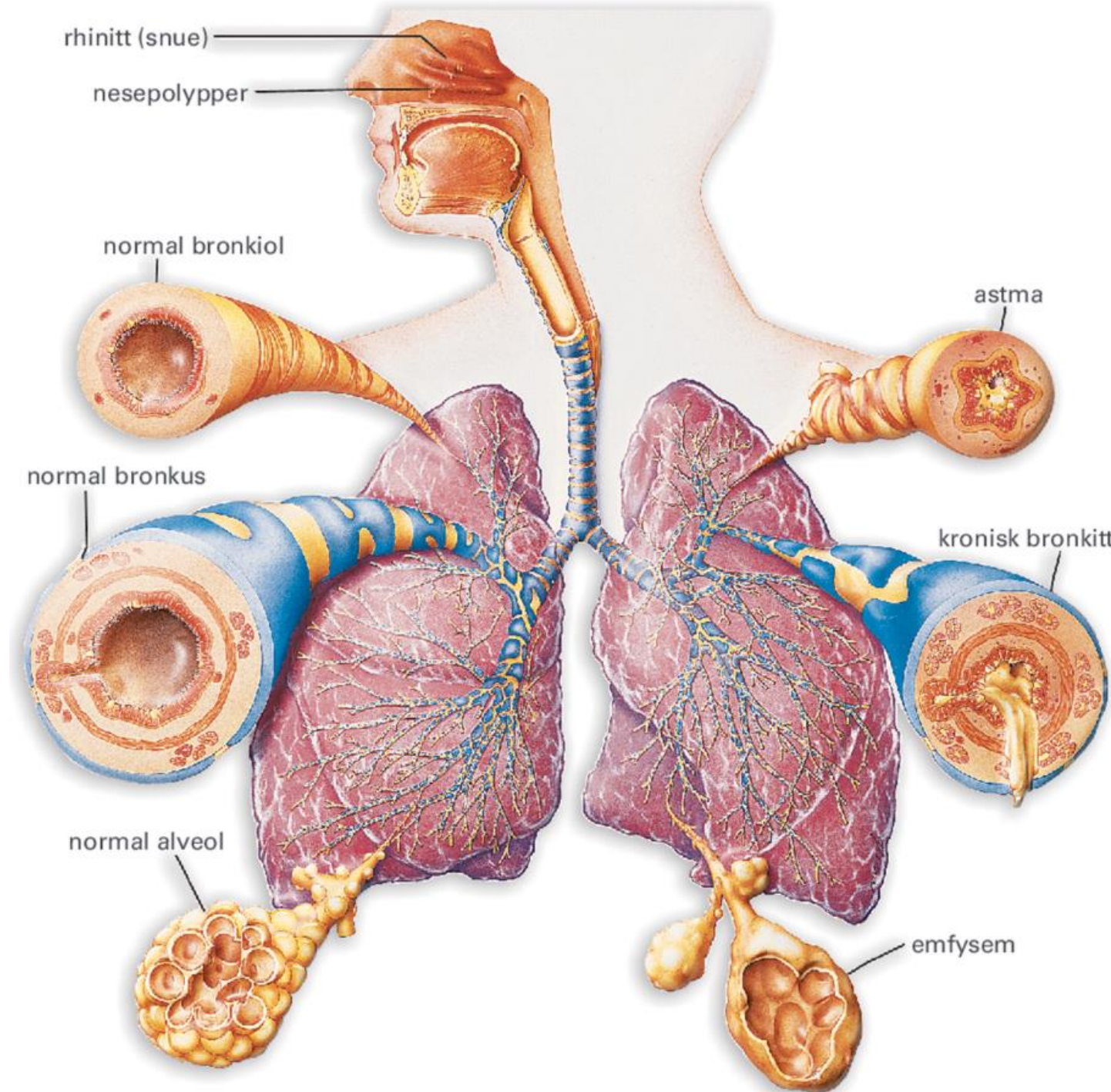
KOLS – kronisk obstruktiv lungesykdom

- Fører til forandringer i luftrørene og/eller lungevevet.
  - luftrørene er trangere enn normalt og lungevevet mindre elastisk.
- Kols kan forebygges og behandles, men ikke kureres.

Hva kan skje i luftveiene ved kols?

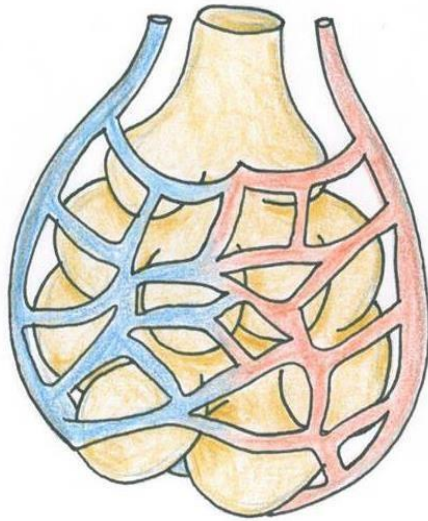
- Økt mengde slim
- Betennelsesforandringer
- Sammentrekning (spasme) i muskulaturen rundt bronkiene.
- Ødelagt støttevev for små og store luftveier. (emfysem)
  - Dette innebærer at luftrørgrenene har en tendens til å falle sammen når man puster ut.
- Bronkiolene og alveolene kan være ødelagte, slik at evnen til å ta opp oksygen og skille ut CO_2 er redusert.

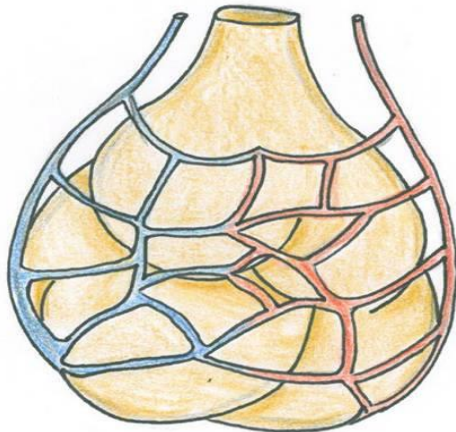
Emfysem

en skade på lungevevet.

Frisk alveole

- Normale blodårer
- Stort areal for gassutvekslingen

Skadet alveole

- Skilleveggen ødelagt
- Lite areal for gassutveksling
- Tynne blodårer

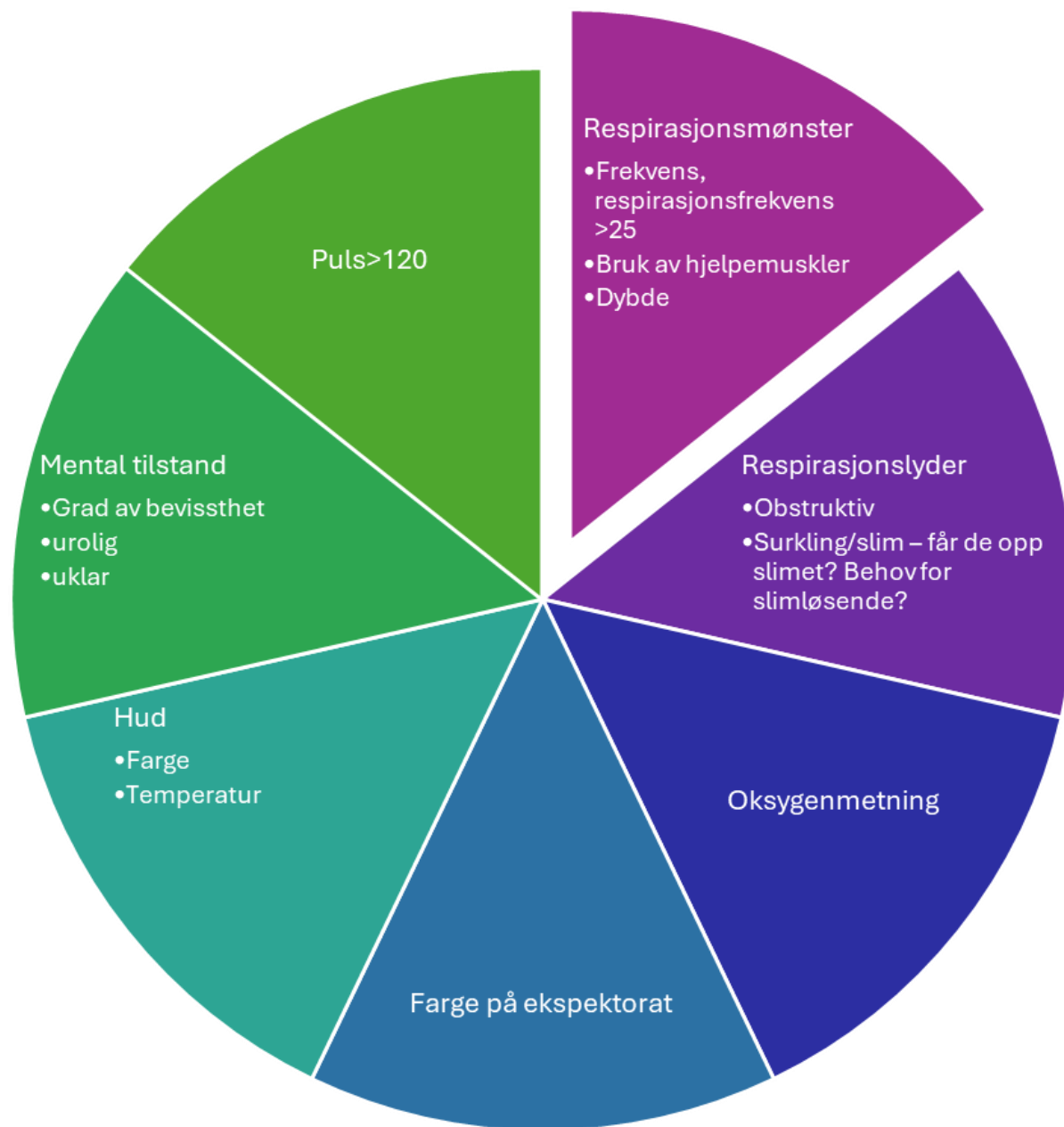

Kartlegge den enkelte pasient for å vite “normalen”

Ha i tankene at det kan være dagsvariasjoner

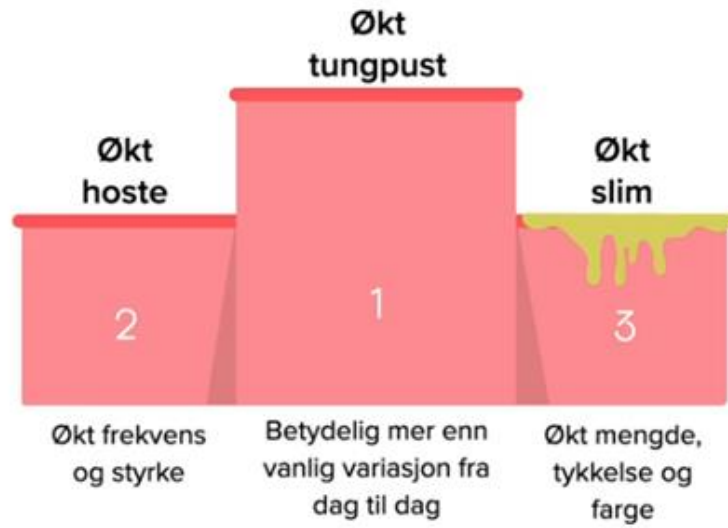
- Individuelt fra person til person hvordan den påvirkes i hverdagen
  - Aktivitetsnivå
  - Dyspne
  - Slim? – konsistens og farge
  - Habituell metning
  - Angst?
- Inhalasjoner
  - Hvilke inhalasjoner?
  - Når bruke de ulike
  - Inhalasjonsteknikk.

Observasjon

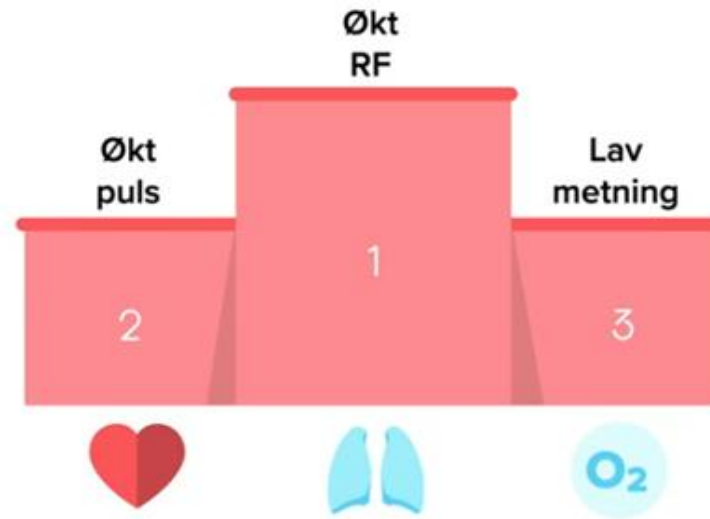

Topp tre symptomer

Topp tre funn

Kols-forverring

Mild

- Behov for økning av faste inhalasjoner
- Ofte ukomplisert forløp

Moderat

- Krever antibiotika og/eller steroidkur
- Fare for vedvarende svekkelse og forverring av lungefunksjon

Alvorlig

- Innleggelse på sykehus og ender ofte på intensivavdeling
- Høy dødelighet og stor fare for permanent tap av lungefunksjon

Egenbehandlingsplan Aktuelt for noen

Grønn - Stabil fase av kols	
<p>Symptomer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pust, hoste og oppspytt som vanlig. Det kan likevel være variasjoner fra dag til dag • Feberfri 	<p>Hva gjør du?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta dine faste medisiner som anbefalt av lege. • Sørg for riktig kosthold og regelmessige måltider. • Regelmessig mosjon • Unngå tobakksrøyk og det som forverrer symptomene. • Vurder røykeslutt
Gul – Begynnende forverring av kols	
<p>Symptomer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mer tungpustet enn vanlig • Økt hoste • Økt mengde slim • Endret farge på slim • Mer slapp og uopplagt. Feber? • Tyngre å utføre daglige gjøremål 	<p>Hva gjør du?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta det mer med ro, men oppretthold mindre anstrengende gjøremål • Leppepust • Bruk din mini-pep fløyte som anbefalt • Øk bruk av kortidsvirkende medisin. • Hvis du ikke er bedre etter maks 2 dager i gul sone, gå til rød sone eller kontakt lege.
Rød- Forverring av kols	
<p>Symptomer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mye verre i pust enn vanlig • Mye verre hoste enn vanlig • Økt behov for inhalasjonsmedisin – evt manglende effekt av denne 	<p>Hva gjør du?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta det med ro • Leppepust • Ta inhalasjonsmedisiner som i gul sone • Start med <u>prednisolon</u> tabletter
<ul style="list-style-type: none"> • Mer oppspytt, gul – grønn farge • Tiltagende slapp og uopplagt. Feber? 	<ul style="list-style-type: none"> • Start med antibiotika • Kontakt lege/ kols-koordinator/ legevakt

Ekspektorat (Slim)

Viktig å følge med på:

- Mengde ekspektorat
- Konsistens
- Purulens (farge)

Ved purulent ekspektorat, anbefales å sende ekspektorat til dyrkning.

- sterilt glass
- klyse fra dypet

Inhalasjoner

Det finnes to
hovedtyper
inhalasjonslegemidler:

- **Kortidsvirkende:**
Tas ved behov når man får akutt tungpust, eller i forkant av aktiviteter som man vet man blir tung i pusten av. Gir effekt i løpet av minutter og effekten varer i 4-6 timer.
- **Langtidvirkende:**
Brukes forebyggende og fast hver dag. Gir effekt etter ca. 10-20 minutter og varer i 12-24 timer. Viktig å ta langtidsvirkende inhalasjon hver dag - også i gode perioder!

Finnes mange ulike inhalasjoner fra mange ulike produsenter. Samme type, men ulike farger og fasonger.

For å få maksimal effekt av inhalasjonsmedisinen er det viktig at:

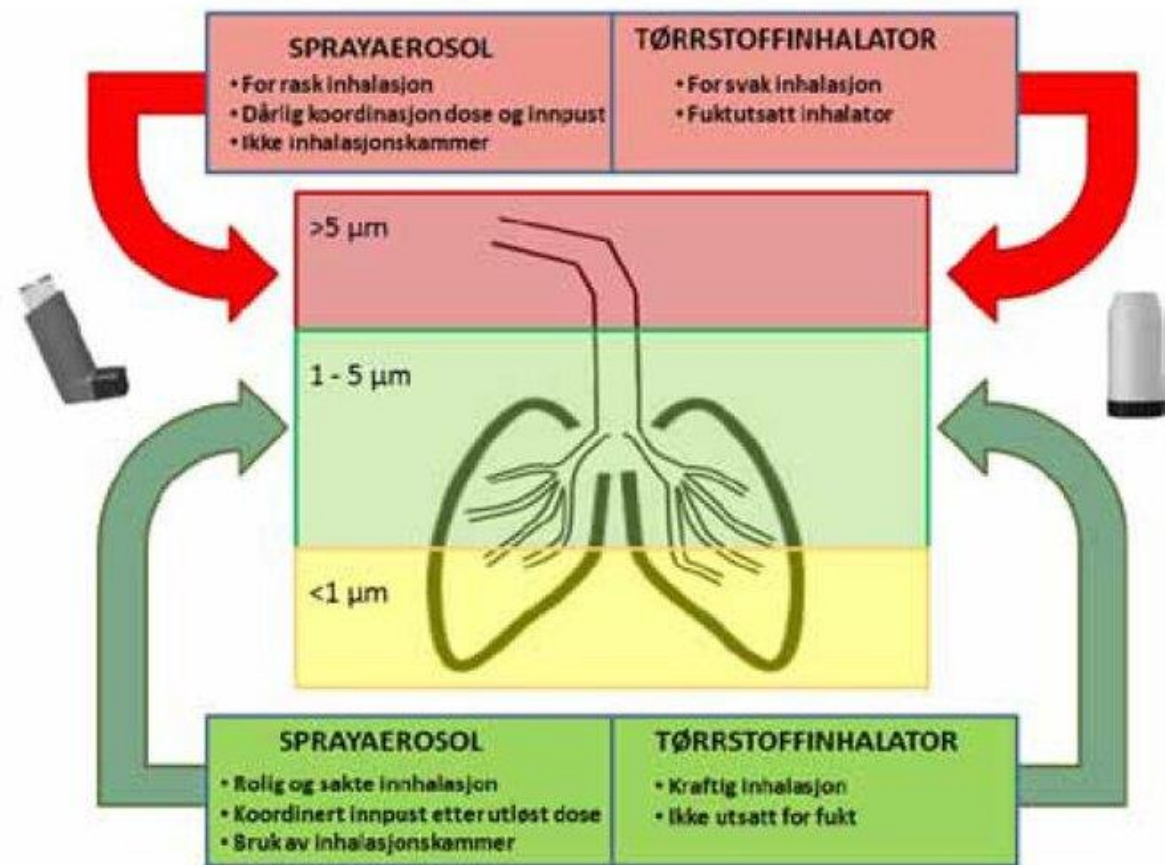
- Pasienten har en inhalator som den klarer å få tatt på rett måte.
- Tar medisin til riktig tid

Viktig å skylle munnen og spytte ut i etterkant av inhalasjon for å redusere bivirkninger (sopp, munntørrehet m.m)

QUICK-GUIDE INHALASJONSPREPARATER (FOR ALLMENNLEGER) v. 17.01.20

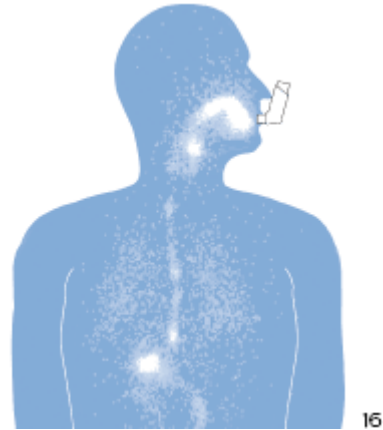
Soft Mist-inhalatorer			Tørrstoffinhalatorer	
Langtidsvirkende β 2-agonister: Striverdi Respmat	Langtidsvirkende Antikolinergika: Spiriva Respmat	Antikolinergika og β 2-agonist: Spiolto Respmat	Korttidsvirkende β 2-agonister: Ventolin Diskus Bricanyl Turbuhaler Duventol Easyhaler	
Sprayaerosoler			Langtidsvirkende β 2-agonister: Onbrez Breezhaler Oxis Turbuhaler Serevent Diskus	
Korttidsvirkende β 2-agonister: AiroMir Aerosol AiroMir Autohaler Ventolin Aerosol	Korttidsvirkende Antikolinergika: Atrovent Aerosol	Langtidsvirkende β 2-agonister: Serevent Aerosol	Glukokortikoider: Asmanex Twisthaler Beclomet Easyhaler Flutide Diskus Giona Easyhaler Pulmicort Turbuhaler	
Langtidsvirkende Antikolinergika og β 2-agonist: Bevespi Aerosphere	Glukokortikoider: AeroBec Aerosol AeroBec Autohaler Alvesco Aerosol Flutide Aerosol Flutikason Aerosol			
Glukokortikoider: AeroBec Aerosol AeroBec Autohaler Alvesco Aerosol Flutide Aerosol Flutikason Aerosol			β 2-agonist og glukokortikoid: Relvar Ellipta Seretide Diskus Inuxair Nexthaler DuoResp Spiromax	
Glukokortikoider: Flutiform Aerosol Seretide Aerosol Inuxair Aerosol Symbicort Aerosol Serlap Aerosol			β 2-agonist og glukokortikoid: Symbicort Turbuhaler Airflusai Fospira Bufomix Easyhaler Salmex	
Glukokortikoider: Flutiform K-haler Salmeterol-Flutikason Aerosol			Langtidsvirkende Antikolinergika: Eklira GenuAir Seebri Breezhaler Spiriva Handihaler Incruse Ellipta	
Antikolinergika, β 2-agonist og glukokortikoid: Trimbow Aerosol			Antikolinergika og β 2-agonist: Dusklir Genuair Lilibra Breezhaler Anoro Ellipta	
Antikolinergika, β 2-agonist og glukokortikoid: AeroChamber Vortex Ablespacer			Antikolinergika, β 2-agonist og glukokortikoid: Dispo2ABLE (Engangsbruk) Babyhaler OptiChamber Diamond	
Antikolinergika, β 2-agonist og glukokortikoid: AeroChamber Vortex Ablespacer			Antikolinergika, β 2-agonist og glukokortikoid: Dispo2ABLE (Engangsbruk) Babyhaler OptiChamber Diamond	

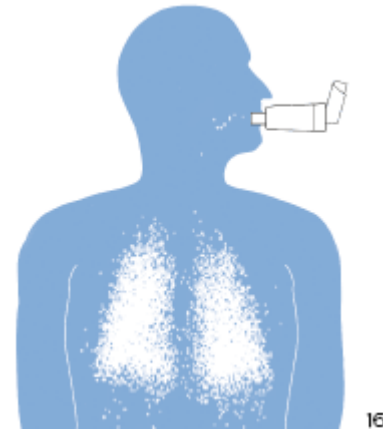
FIGUR 1: God inhalasjonsterapi forutsetter en partikkelstørrelse som sikrer deponering der vi ønsker at legemiddelet skal virke. I de fleste tilfeller dreier dette seg om partikler i intervallet 1–5 μm . Figuren viser hvordan riktig inhalasjonsteknikk bidrar til å øke andelen partikler med gunstig størrelse.

Slår ett slag for inhalasjonskammer

Bare inhalator

Medikamentet ender opp i munn, hals og mage, noe som kan forårsake bivirkninger.

Inhalator med inhalasjonskammer

Mer av medikamentet avgis i lungene, der det gjør mest nytte for seg.

Slimmobilisering

- Plasser munnstykket i munnen og lukk leppene rundt munnstykket
- Pust rolig inn gjennom nesene (evt munn), pust ut gjennom munnstykket med noe mer kraft enn vanlig. Unngå å tømme deg helt for luft når du puster ut.
- Gjennomfør 10 – 15 pust i 3 runder. Litt bedre enn ingenting.
- **Husk rengjøring!!!!** (Munnstykket rengjøres etter hver bruk. Motstandsnipl og ventil rengjøres en gang i uken. De ulike delene rengjøres i varmt såpevann og skylles deretter godt i rent vann. Etter rengjøring lufttørkes delene før utstyret settes sammen igjen. De ulike delene kokes i 10 min en gang i uken.

Tiltak ved tungpust

Tilstrebe å mestre pusten i begynnelsen av tungpustanfallet, slik at en videreutvikling begrenses

Riktig hvilestilling, slik at pasienten får utnyttet hjelpemuskler.

Berolige

- Tilstedeværelse
- Opptre rolig og bestemt
- Frisk luft
- Kald klut
- Ikke for mye prating

Veilede i pusteteknikker

Måle saO₂

Iverksette ordinert behandling

- Hurtigvirkende inhalasjon

Ernæring

Når man har en alvorlig kols bruker kroppen mye energi på pustearbeidet.

- Økt fokus på ernæring har vist seg å være med på å bedre styrke og funksjon i respirasjonsmuskulene
- Kartlegge ernæringsstatus og følge med på dette.
- Ofte økt behov for energi (kalorier)
- Underernæring kan virke inn på **immunfunksjon**.
- Tips
  - Små måltider. Full magesekk kan presse på lungene og kan gi følelse av åndenød.
  - Lett fordøyelig kost.
  - Hjelp til å varme opp maten, smøre den eller kutte opp?
  - Behov for oppstart av næringsdrikker? – ofte lettere å drikke ett måltid enn å spise det.

Energiøkonomisering

1. Prioritere - Det er viktig å finne en balanse mellom aktiviteter man må gjøre og aktiviteter man har lyst til å gjøre, som gir energipåfyll.
2. Planlegge - hvordan og når aktiviteten enklest kan gjennomføres. Hvordan og når aktiviteten enklest kan gjennomføres.
3. Tempo og pauser - Ved å lære seg å holde et lavere tempo, samt ta pauser i tide, vil man kunne være i aktivitet lenger.
4. Pusteteknikk - Bevisst bruk av pusteteknikk kan lette utførelsen av daglige aktiviteter.
5. Arbeidsstillinger
6. Tilrettelegging av fysiske omgivelser
7. Tekniske hjelpemidler - Hjelpemidler kan være aktuelt når en aktivitet blir utfordrende å gjennomføre og det ikke er tilstrekkelig å tilpasse aktiviteten. Hjelpemidler kan kompensere for nedsatt funksjon og øke aktivitet og deltakelse.

Hva mer bør man tenke på?

Hud

- Ofte dårlig hud pga prednisolonbehandling.
- Være forsiktig når man fjerner plaster, veneflon m.m.
- Holde igjen huden. Bløte opp med saltvann eller bruke klebefjerningspray.

Inhalasjon

- Sjekke inhalasjonsteknikk
- Minne på å skylle munn og spytt ut i etterkant

Stell

- Gi hurtigvirkende inhalasjon i forkant av stell, aktivitet m.m
- Bruke god tid
- Tilby hjelp / overta – slik at de kan spare energien sin til senere.

Hjelpemidler

- Dusjkrakk
- Arbeidsstol
- Underarmsrullator
- Hjertebrett
- Trappeheis

Lindrende behandling

Lindring skal være symptomstyrt

Oksygen?

- Ikke alltid mangel på o₂ som gjør at de er tunge i pusten
- De fleste tåler en o₂ metning på 88-92 %
- O₂ behandling kun effekt hos de med hypoksi. pO₂ < 8 kpa
- Kald luft i ansiktet kan ha like god effekt hos de som ikke har hypoksi. (Vifte, åpent vindu)

Beroligende

- Sobril e.l for å få hjelp til å senke skuldrene, begrense angsten og klare å hente inn pusten.

Opiater ?

- For noen er det aktuelt med oppstart morfin. Tbl eller sc/iv.

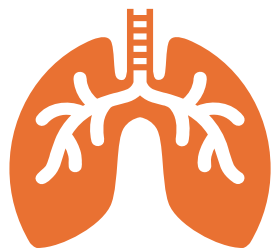
Målet er å....

- Sikre at KOLS pasientene får en kvalitativ god behandling
- At de kan opprettholde eller øke livskvalitet, trygghet og mestring i hverdagen
  - Få en bedre forståelse på hva sykdommen er og økt egenmestring.
  - Risikofaktorer for progresjon
  - Hva de kan gjøre for å ha det beste utgangspunktet?
- Søke å redusere innleggelser og re –innleggelser
- At de har kunnskap om når det kan være lurt å få en kontroll hos fastlege, i stedet for å vente så lenge hjemme at de må ringe 113 og innlegges.
- Veilede i forhold til egenbehandling.
- **Målet er at pasientene skal klare å leve best mulig med en kronisk lungesykdom.**

Hvem? Hvordan?

Følger pasienter som hører innunder området til Sørlandet Sykehus Arendal.

Hvem kan henvises?

Pasienter med KOLS og LTOT

Pasienter med KOLS grad 3- 4.

Pasienter med KOLS som opplever hverdagen som utfordrende, residiverende forverrelser, slimproblematikk, spm om o2-behov

Hvordan henviser kols-koordinator i Arendal?

Ring 370 14431

Send dialogmelding/ henvisning til indremedisin SSA – merket med Kols-koordinator

Kartlegge den enkelte pasient

- Hvordan er hverdagen?
  - Aktivitetsnivå
  - Dyspne
  - CAT- skjema
  - Treningstilbud
  - Hjelpemidler i hjemmet
- Inhalasjoner
  - Hvilke inhalasjoner? Når bruke de ulike
  - Inhalasjonsteknikk. Inhalasjonskammer?
  - Rengjøring/ vedlikehold av utstyr
- Oksygen
  - Hvor mye?
  - Riktig utstyr?
  - Bytte nesekateter/ slanger
- Ernæring
  - Kartlegge og oppfølging i forhold til ernæringsstatus
    - Næringsdrikker?
    - Vektreduksjon?
- Slimmobilisering
  - Viktighet av å få opp slim
  - Slimløsende? (brusetbl, Nacl på forstøver)
  - Følge med på slimets tilstand (seigere, økt mengde, endring i farge)
- Bistå ved røykeslutt
- Vaksinasjoner
  - Pneumokokkvaskine
  - Influensavaksine

Takk for meg !